Економіка сталого розвитку та природокористування

УДК 658.1

Мурована Тетяна Олександрівна
кандидат економічних наук,
доцент кафедри екологічного менеджменту та підприємництва
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Мурованая Татьяна Александровна
кандидат экономических наук,
доцент кафедры экологического менеджмента и предпринимательства
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко
Murovana Tetiana
Ph.D. in Economics, Associate Professor,
Department of Environmental Management and Entrepreneurship
Taras Shevchenko National University of Kyiv
ORCID: 0000-0001-6285-7681

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОПОДАТКУВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ
СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К НАЛОГООБЛОЖЕНИЮ И УПРАВЛЕНИЮ ПРЕДПРИЯТИЯМИ В УСЛОВИЯХ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ
MODERN APPROACHES TO TAXATION AND MANAGEMENT OF ENTERPRISES UNDER THE CONDITIONS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Анотація. *Сучасні умови господарювання вимагають розробки ефективних заходів щодо реалізації положень державної екологічної політики на рівні підприємств та організацій, впровадження «зелених» технологій в економічну діяльність, екологіїзації інноваційної діяльності*

компаній. У цьому контексті виникає потреба в удосконаленні існуючих і розробці нових підходів до оподаткування та управління підприємствами в умовах реалізації концепції сталого розвитку. Результати дослідження нормативно-правових актів, юридичної та економічної наукової літератури з проблем охорони навколишнього середовища і організації екологічного підприємництва показали, що в даний час існує декілька основних типів проблем, які виникають у українських підприємств при здійсненні природоохоронної діяльності (юридичні, методичні, організаційно-практичні). Розвиток екологічного оподаткування є важливою складовою державної еколого-економічної політики багатьох країн світу. Інструменти «зеленого» оподаткування у таких країнах використовуються не лише на рівні державного регулювання у частині розробки стратегій розвитку та заходів щодо їх реалізації, але й на рівні окремих підприємств при формуванні ефективних систем податкового менеджменту, пошуку та ухваленні управлінських рішень у частині оптимізації податкового навантаження на підприємство. Не зважаючи на це, застосування податкових важелів з метою досягнення певних екологічних стандартів вимагає ретельного аналізу і обережності у впровадженні. Для того, щоб екологічний податок виконував свою стимулюючу функцію, його розмір і спосіб нарахування повинні відповідати критеріям доцільності і враховувати національну специфіку. Вирішення існуючих проблем в оподаткуванні сприятиме зменшенню руйнівного впливу підприємницької діяльності на навколишнє середовище, запровадженню екологічно чистих технологій у виробництво, збереженню та ефективному використанню природних ресурсів.

Ключові слова: *податки, оподаткування, управління, підприємство, сталий розвиток.*

Аннотация. *Современные условия хозяйствования требуют разработки эффективных мер по реализации положений государственной экологической политики на уровне предприятий и организаций, внедрения «зеленых» технологий в экономическую деятельность, экологизации инновационной деятельности компаний. В этом контексте возникает потребность в усовершенствовании существующих и разработке новых подходов к налогообложению и управлению предприятиями в условиях реализации концепции устойчивого развития. Результаты исследования нормативно-правовых актов, юридической и экономической научной литературы по проблемам охраны окружающей среды и организации экологического предпринимательства показали, что в настоящее время существует несколько основных типов проблем, которые возникают у украинских предприятий при осуществлении природоохранной деятельности (юридические, методические, организационно-практические). Развитие экологического налогообложения является важной составляющей государственной эколого-экономической политики многих стран мира. Инструменты «зеленого» налогообложения в таких странах используются не только на уровне государственного регулирования в части разработки стратегий развития и мер по их реализации, но и на уровне отдельных предприятий при формировании эффективных систем налогового менеджмента, поиска и принятии управленческих решений в части оптимизации налоговой нагрузки на предприятия. Несмотря на это, применение налоговых рычагов для достижения определенных экологических стандартов требует тщательного анализа и осторожности во внедрении. Для того, чтобы экологический налог выполнял свою стимулирующую функцию, его размер и способ начисления должны соответствовать критериям целесообразности и учитывать национальную специфику. Решение существующих проблем в налогообложении будет способствовать*

уменьшению разрушительного воздействия предпринимательской деятельности на окружающую среду, внедрению экологически чистых технологий в производство, сохранению и эффективному использованию природных ресурсов.

Ключевые слова: *налоги, налогообложение, управление, предприятие, устойчивое развитие.*

Summary. *Modern economic conditions require the development of effective measures to implement the provisions of the state environmental policy at the level of enterprises and organizations, the introduction of "green" technologies in economic activity, ecologicalization of innovation activities of companies. In this context, there is a need to improve existing and develop new approaches to corporate taxation and management in the context of sustainable development. The results of the research of legal acts, legal and economic scientific literature on environmental issues and organization of ecological entrepreneurship showed that there are currently several main types of problems that Ukrainian enterprises have in carrying out environmental activities (legal, methodological, organizational and practical).). The development of environmental taxation is an important component of national environmental and economic policies in many countries. Green taxation tools in such countries are used not only at the level of state regulation in the development of development strategies and measures for their implementation, but also at the level of individual enterprises in the formation of effective systems of tax management, search and decision-making in the optimization of tax burden on enterprise. Despite this, the use of tax levers to achieve certain environmental standards requires careful analysis and careful implementation. In order for an environmental tax to perform its incentive function, its size and method of calculation must meet the criteria of appropriateness and take into account national specificities. Solving existing problems in taxation will help to reduce the*

destructive impact of business activity on the environment, the introduction of clean technologies in the production, conservation and efficient use of natural resources.

Key words: *taxes, taxation, management, enterprise, sustainable development.*

Постановка проблеми. Погіршення стану навколишнього середовища та виснаження природних ресурсів відносяться до найбільших проблем людства. Застосування податково-економічних механізмів регулювання екологічної діяльності підприємств створює умови для раціонального використання природних ресурсів та забезпечення фінансування природоохоронної діяльності. За визнанням міжнародних експертів, податкова система України є доволі складною та гальмує розвиток сектору екологічного підприємництва. Так, за результатами досліджень Світового банку, опублікованих у звіті «Doing business – 2020» [1] у 2019 р. Україна посіла 64 місце серед 190 країн світу за рівнем прозорості та простоти ведення бізнесу світу. Крім того, складна економічна ситуація в країні призвела до зростання поточної заборгованості вітчизняних підприємств, задіяних в сфері «зеленого» бізнесу.

Подолання наслідків такої ситуації стає можливим за умови перегляду існуючих концептуальних підходів щодо державного регулювання економіки та формування ефективної екологічної, економічної та податкової політики задля створення сприятливого конкурентного середовища для вітчизняних підприємств «зеленого» бізнесу. В таких умовах важливими інструментами підтримання екологічної діяльності, використання технологій, безпечних для навколишнього середовища та здоров'я працівників, виробництва екологічної продукції є надання державою податкових пільг для здійснення такої діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження проблем екологічної економіки та реалізації політики сталого розвитку зробили такі вітчизняні та зарубіжні вчені: В. Базилевич [2], Д. Вальтер [3], Г. Дейлі [4], В. Геєць [5], Л. Гринів [6], Г. Купалова [7], В. Нойманн [8], В. Річард [9] та ін. Ці вчені розробили теоретико-методологічні основи екологічної економіки, принципи сталого розвитку та сучасні підходи до еколого-економічного управління підприємствами, забезпечення екологічної безпеки та добробуту населення. У той же час сучасні умови управління економікою вимагають розробки ефективних заходів щодо реалізації положень державної екологічної політики на рівні підприємств та організацій, впровадження «зелених» технологій в економічну діяльність, екологіїзації інноваційної діяльності компаній. Ці питання стають особливо актуальними в умовах реалізації Енергетичної стратегії України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність».

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає в удосконаленні існуючих і розробці нових підходів до оподаткування та управління підприємствами в умовах реалізації концепції сталого розвитку, що сприятиме зменшенню руйнівного впливу підприємницької діяльності на навколишнє середовище, запровадженню екологічно чистих технологій виробництва, збереженню та ефективному використанню природних ресурсів.

Відповідно до поставленої мети визначено наступні завдання:

– проаналізувати існуючі у європейських країнах підходи до оподаткування підприємницької діяльності та застосування екологічних податків;

– виокремити основні проблеми у частині оподаткування та управління українськими підприємствами;

– запропонувати шляхи вирішення зазначених проблем в умовах реалізації концепції сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу. Найбільший вплив на навколишнє природне середовище має виробнича діяльність підприємств, оскільки вони не завжди дотримуються екологічних стандартів та нехтують існуючими обмеженнями щодо вивільнення шкідливих речовин у атмосферу, скидів у водні ресурси, утилізації відходів та ін. У 2018 р. викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря України склали 130,3 млн т, у тому числі діоксиду вуглецю (CO_2) – 126,4 млн т, або 97,0 % від загального обсягу викидів в атмосферу (табл. 1, рис. 1).

Таблиця 1

Обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферу в Україні за 2008-2018 рр., *млн т*

Рік	Обсяги викидів забруднюючих речовин			У тому числі викиди діоксиду вуглецю (CO_2)			
	усього, млн. т	з них		усього, млн.т	з них		% до загального обсягу викидів забруднюючих речовин
		стаціонарними джерелами	пересувними джерелами**		стаціонарними джерелами	пересувними джерелами**	
2008	216,6	178,7	37,9	209,4	174,2	35,2	96,7
2009	191,6	156,7	34,9	185,2	152,8	32,4	96,7
2010	204,9	169,1	35,7	198,2	165,0	33,2	96,7
2011	242,9	206,6	36,3	236,0	202,2	33,8	97,2
2012	238,8	202,5	36,3	232,0	198,2	33,8	97,2
2013	237,4	201,9	35,5	230,7	197,6	33,1	97,2
2014	200,0	170,3	29,8	194,7	166,9	27,8	97,4
2015	166,5	141,8	24,8	162,0	138,9	23,1	97,3
2016	155,1	153,7	1,4	150,6	150,6	…	97,1
2017	128,2	126,8	1,4	124,2	124,2	…	96,9
2018	130,3	128,9	1,4	126,4	126,4	…	97,0

Джерело: складено автором за даними Державної служби статистики України [10]

** За 1990-2002 рр. відображаються дані по автомобільному транспорту; з 2003 р. – по автомобільному, залізничному, авіаційному, водному транспорту; з 2007 р. – по автомобільному, залізничному, авіаційному, водному транспорту та виробничій техніці, з 2016 р. - по автомобільному транспорту.

Рис. 1. Обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферу в Україні за 2008-2018 рр., *млн т*

Джерело: побудовано автором за даними Державної служби статистики України [10]

Хоча останнім часом спостерігається позитивна тенденція до зменшення розмірів викидів шкідливих речовин в навколишнє природне середовище, їх обсяги залишаються досить великими і перевищують безпечні норми. Важливим інструментом зменшення негативного впливу суб'єктів господарювання на природні екосистеми є ефективна екологічна, економічна та податкова політики держави. В Україні необхідність розробки та впровадження політики сталого екологічного розвитку на основі «зеленого» зростання викликана, в першу чергу, міжнародними зобов'язаннями, а також внутрішніми соціально-економічними й екологічними тенденціями розвитку.

У міжнародній практиці накопичено багатий досвід застосування екологічних податків як інструментів природоохоронного механізму.

Важливе місце в цій системі інструментів відводиться екологічному оподаткуванню і ряду інших інструментів, включаючи ресурсні платежі і торгівлю дозволами на викиди парникових газів. У Європі найбільшого поширення набули транспортні та енергетичні податки. В тій чи іншій формі вони існують у всіх країнах – членах Європейського Союзу. При цьому транспортні та енергетичні податки за своєю суттю є фіскальними податками, тобто призначені для отримання доходів. Досвід використання системи екологічного оподаткування свідчить про те, що застосування податкових важелів з метою досягнення певних екологічних стандартів вимагає ретельного аналізу і обережності у впровадженні. Для того, щоб екологічний податок виконував свою стимулюючу функцію, його розмір і спосіб нарахування повинні відповідати критеріям доцільності і враховувати національну специфіку.

Податки за утилізацію твердих відходів стимулюють ефективне управління процесом їх утворення за допомогою зменшення маси відходів, що повертаються в навколишнє природне середовище, а також збільшення їх повторного використання, включно із застосуванням відповідних технологій у виробництві. З досвіду зарубіжних країн щодо регулювання процесів переробки твердих відходів можна зробити висновок про те, що для успішного досягнення цілей екологічної політики необхідно комплексне використання різних інструментів. Ізольоване використання податків на відходи при відсутності альтернативних методів утилізації може привести до негативних наслідків, таких як виникнення стихійних звалищ.

Транспортні податки є ефективним інструментом для скорочення емісії вуглекислого газу автомобілями та іншими транспортними засобами. При цьому їх екологічна ефективність значно вище ефективності енергетичних податків. Незважаючи на це, в даний час такі види податків використовуються рідко. Для того, щоб транспортний податок мав вирішальний вплив на споживчий вибір, необхідно внести ряд змін в діючі

схеми оподаткування. Ці зміни повинні, перш за все, включати диференціацію ставок податків в залежності від енергетичної ефективності автомобілів і інших транспортних засобів.

При застосуванні транспортних податків для досягнення екологічних цілей використовується тільки сам механізм оподаткування без урахування розподілу податкових надходжень. З огляду на той факт, що транспортні податки в європейських країнах є джерелом коштів для місцевих бюджетів, відповідні зміни в механізмах оподаткування становлять великий інтерес. Іншою позитивною рисою транспортних податків є відносна простота адміністрування. Контроль над обсягом і складом викидів автомобілів та інших транспортних засобів являє собою досить складну задачу, тому єдиним ефективним рішенням є облік властивостей автомобільних двигунів в системі екологічного оподаткування.

Особливий інтерес представляє податок на енергоносії, які використовуються в якості моторного палива для опалення і в електроенергетиці. Стягується з нафтопродуктів, вугілля і газу, вироблених в країні або імпортованих для використання в якості палива. Ставки податку встановлені в залежності від ступеня забруднення атмосфери при спалюванні даного енергоносія. Як і у випадку з транспортними податками і податками на відходи, для того, щоб енергетичний податок виконував стимулюючу екологічну функцію, недостатньо просто підвищити його ставку. Необхідно за допомогою податкових ставок чітко позначити ті продукти, використання яких небажано, і заохотити споживання тих товарів, які не завдають шкоди навколишньому середовищу.

Енергетичні податки, тобто податки на певні види палива, покликані вплинути на емісію вуглекислого газу, оксидів азоту і сірки в атмосферу. Зменшення використання вугільного палива призводить до скорочення виділення забруднюючих речовин, таких як CO2, особливо на території міст. Енергетичні податки за своєю суттю також є регресивними, оскільки

групи населення з низьким рівнем доходів несуть відносно більший податковий тягар порівняно з іншими групами населення. Більшою мірою це характерно для балканських і центральноєвропейських країн. У цих державах плата за користування природними ресурсами та послугами в сфері навколишнього середовища (наприклад, утилізація відходів) в повному обсязі покриває витрати відповідних галузей. Держава в значній мірі субсидіює ці сфери діяльності, проте суспільство не отримує правильних ринкових сигналів для зміни споживчої поведінки.

Результати дослідження нормативно-правових актів та юридичної, економічної наукової літератури з проблем охорони навколишнього середовища і організації екологічного підприємництва показали, що в даний час існує декілька основних типів проблем, які виникають у вітчизняних підприємств при здійсненні природоохоронної діяльності. Їх можна умовно об'єднати у три типи: юридичні, методичні та організаційно-практичні (рис. 2).

Рис. 2. Основні проблеми управління підприємствами «зеленого» бізнесу

Джерело: розроблено автором

Розглянемо детальніше вищевказані проблеми. Проблеми юридичного характеру пов'язані з наявністю спірних питань в нормативно-правових актах, які часто не узгоджені між собою. Також поправки і зміни в законодавстві, які вносяться останні кілька років, суперечать загальній концепції адаптації законодавства України до вимог Європейського Союзу. Так, з метою поліпшення економічної ситуації в країні і зменшення податкового навантаження на вітчизняні підприємства в першій редакції Податкового кодексу України передбачалося поступове зменшення ставок податку на прибуток (з 25% до 16% до 2014 р) і податку на додану вартість (з 20% до 17% до 2014 р). Передбачалося реалізувати ряд заходів щодо сприяння розвитку екологічного підприємництва в Україні. Зокрема, тимчасово, до 1 січня 2019 р повинні були звільнятися від ПДВ операції з імпорту техніки і устаткування, яке застосовується при модернізації підприємств з виробництва біопалива. Однак з прийняттям Закону України «Про запобігання фінансової катастрофи і створення умов для економічного зростання в Україні» ці положення були виключені, а податкове навантаження на підприємства залишилося практично на тому ж рівні.

Незважаючи на це, з прийняттям Податкового кодексу України зроблено акцент саме на існування «зелених» податків за рахунок виділення такого виду обов'язкового платежу, як екологічний податок. До того ж податковим законодавством передбачено збільшення розміру обов'язкових платежів до бюджету за надмірне використання природних екосистем і надання пільг для здійснення екологічно безпечних видів діяльності. Всі ці заходи сприяли зменшенню викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, скидів у водні об'єкти, дотримання правил утилізації відходів підприємствами – найбільшими забруднювачами навколишнього природного середовища.

У Податковому кодексі України визначено основні вимоги до оподаткування діяльності підприємств, задіяних у сфері «зеленого» бізнесу. Згідно до положень податкового законодавства (ст. 152 Податкового кодексу України) строком до 1 січня 2020 р. звільнено від оподаткування такі операції: прибуток компаній, що виробляють біопаливо, отриманий від операцій з його реалізації; прибуток компаній, отриманий при одночасному виробництві теплової та електричної енергії за умови, що при такому виробництві використано біологічні види палива та/або за умови виробництва теплової енергії з одночасним застосуванням біологічного палива; прибуток від реалізації виробленої техніки, машин, устаткування, обладнання, які потребують використання біологічного палива. Крім того, звільнено від оподаткування прибуток, який отримано від основного виду діяльності суб'єкта господарювання в галузі електроенергетики, та прибуток компаній, що належать до сфери машинобудування для агропромислового комплексу [11].

Суми звільнених коштів від використання пільгових умов оподаткування спрямовуються підприємствами на оновлення або переоснащення матеріально-технічного оснащення, нарощування обсягів виробництва екологічної продукції або надання екологічних послуг, використання сучасних технологій, сплату кредитів екологічного призначення та відсотків за ними. У разі несвоєчасного або нецільового використання таких коштів компанії мають збільшувати суми податкових зобов'язань з податку на прибуток та платити пеню.

Існує також невідповідність між положеннями Конституції України, законами та іншими нормативно-правовими актами в частині принципів функціонування податкової системи, підходів до визначення видів податків та зборів, а також баз їх розрахунку. Це група проблем методичного характеру. Так, у Конституції України зазначено, що виключно законами визначаються система оподаткування, розміри ставок та правила

розрахунку податків та зборів [12, ст. 92]. На практиці питання з проблем оподаткування здебільшого вирішуються роз'яснювальними листами Державної фіскальної служби України та іншими нормативно-правовими документами. Податкові органи видають роз'яснювальні листи щодо методики визнання, оцінки та погашення зобов'язань та їх окремих видів. Це ускладнює процеси їх відображення в обліку і звітності, а також проведення аудиторської перевірки операцій з оподаткування, оскільки окремі методичні положення є суперечливими. При виникненні таких проблем необхідно керуватися тим законодавчим актом, що має найбільшу юридичну силу в системі законодавства України.

В умовах адаптації нормативно-правової бази України до законодавства Європейського Союзу виникає також багато проблем організаційно-практичного характеру, зокрема, зі зміни підходів до формування екологічної політики та організації системи екологічного менеджменту на підприємстві. Також існує багато фактів викривлення інформації в бухгалтерському обліку та звітності, зокрема при здійсненні природоохоронної діяльності, обліку екологічних витрат, відображенні інформації про зберігання та утилізації відходів. В даний час відсутня якісне програмне забезпечення для проведення екологічного аудиту, яке дозволяло б здійснювати повторну обробку господарських операцій на підприємствах «зеленого» бізнесу, вводити в систему обліку неадекватну інформацію, стежити, як комп'ютерна програма відхиляє дані і використовувати вибірку об'єктів в екологічний аудит по якісному ознакою для вивчення необхідної документації.

Розвиток екологічного оподаткування є важливою складовою державної еколого-економічної політики багатьох країн світу. Інструменти «зеленого» оподаткування у таких країнах використовуються не лише на рівні державного регулювання у частині розробки стратегій розвитку та заходів щодо їх реалізації, але й на рівні окремих підприємств при

формуванні ефективних систем податкового менеджменту, пошуку та ухваленні управлінських рішень у частині оптимізації податкового навантаження на підприємство. В таких умовах, виникає потреба у пошуку нових ринків збуту екологічної продукції, товарів та послуг, перспективних ринкових ніш, формуванні ефективної асортиментної політики, створенні податкових стимулів для розвитку екологічного підприємництва, а також підвищення екологічної свідомості та культури населення.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, сучасні умови господарювання вимагають розробки ефективних заходів щодо реалізації положень державної екологічної політики на рівні підприємств та організацій, впровадження «зелених» технологій в економічну діяльність, екологіїзації інноваційної діяльності компаній. В таких умовах важливими інструментами підтримання екологічної діяльності, використання технологій, безпечних для навколишнього середовища та здоров'я працівників, виробництва екологічної продукції є фіскальні механізми, а саме створення дієвої системи екологічного оподаткування та надання державою податкових пільг для здійснення «зеленого» бізнесу. Це сприятиме розвитку екологічного бізнесу в Україні, запровадженню моделі екологічно чистого виробництва на підприємствах зеленого бізнесу, збереженню та ефективному використанню ресурсів, зменшенню руйнівного впливу промислової та людської діяльності на навколишнє середовище, консолідації досліджень з адаптації зелених технологій. Перспективи подальших досліджень полягають у перегляді концепції соціально-економічного розвитку економіки України з урахуванням фундаментальних засад «зеленого» зростання. В першу чергу, це питання стосується енергетичної сфери.

Література

1. Doing business 2020 / The World Bank. URL: http://www.doingbusiness.org
2. Базилевич В. Екологічний імператив економічної освіти в контексті глобалізаційних викликів // Вісник НАН України. 2010. № 8. С. 15-19.
3. Walther D. Green Business the Billion Dollar Deal: The Dot-coms Make an Exit Showtime for the Dot-greens / Dietrich Walther. Germany: Icet, 2012. 218 p.
4. Дейлі Г. Поза зростанням. Економічна теорія сталого розвитку / переклад з англійської: Інститут сталого розвитку. К.: Інтелсфера, 2002. 312 с.
5. Геєць В.М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку. К.: НАН України; Ін-т екон. та прогнозув. НАН України, 2009. С. 771.
6. Гринів Л.С. Екологічна економіка: Навч. посіб. Львів: «Магнолія 2006», 2010. 360 с.
7. Купалова Г.І. Екологічне підприємництво як невід'ємна складова сталого розвитку України // Г.І. Купалова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки. 2011. Випуск 26. С. 35-39.
8. Neumann W. Ökologische Herausforderungen und Aspekte einer nachhaltigen Wirtschaftsentwicklung in der Ukraine / Wilfried Neumann // Ökologisches Bewusstsein und Demokratisierungsprozesse. 2014. № 5. P. 55-61
9. Richard W. Tresch. Applying First-Best Principles of Taxation. Chapter 11. What to Tax and How // Richard W. Tresch. URL: http://scitechconnect.elsevier.com/wp-content/uploads/2016/04/Applying-First-Best-Principles.pdf

10. Викиди забруднюючих речовин та діоксиду вуглецю в атмосферне повітря // Державна служба статистики України URL: http://www.ukrstat.gov.ua
11. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI, із змінами та доповненнями / Верховна рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17
12. Конституція України від 28.06.1996 р. №254к/96-ВР / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80

References

1. Doing business 2020 / The World Bank. URL: http://www.doingbusiness.org
2. Bazylevych V. Ekolohichnyi imperatyv ekonomichnoi osvity v konteksti hlobalizatsiinykh vyklykiv // Visnyk NAN Ukrainy. 2010. № 8. S. 15-19.
3. Walther D. Green Business the Billion Dollar Deal: The Dot-coms Make an Exit Showtime for the Dot-greens / Dietrich Walther. Germany: Icet, 2012. 218 p.
4. Deili H. Poza zrostanniam. Ekonomichna teoriia staloho rozvytku / pereklad z anhliiskoi: Instytut staloho rozvytku. K.: Intelsfera, 2002. 312 s.
5. Heiets V.M. Suspilstvo, derzhava, ekonomika: fenomenolohiia vzaiemodii ta rozvytku. K.: NAN Ukrainy; In-t ekon. ta prohnozuv. NAN Ukrainy, 2009. S. 771.
6. Hryniv L.S. Ekolohichna ekonomika: Navch. posib. Lviv: «Mahnoliia 2006», 2010. 360 s.
7. Kupalova H.I. Ekolohichne pidpryiemnytstvo yak nevidiemna skladova staloho rozvytku Ukrainy // H.I. Kupalova // Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Viiskovo-spetsialni nauky. 2011. Vypusk 26. S. 35-39.

8. Neumann W. Ökologische Herausforderungen und Aspekte einer nachhaltigen Wirtschaftsentwicklung in der Ukraine / Wilfried Neumann // Ökologisches Bewusstsein und Demokratisierungsprozesse. 2014. № 5. P. 55-61
9. Richard W. Tresch. Applying First-Best Principles of Taxation. Chapter 11. What to Tax and How // Richard W. Tresch. URL: http://scitechconnect.elsevier.com/wp-content/uploads/2016/04/Applying-First-Best-Principles.pdf
10. Vykydy zabrudniuiuchykh rechovyn ta dioksydu vuhletsiu v atmosferne povitria // Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy URL: http://www.ukrstat.gov.ua
11. Podatkovyi kodeks Ukrainy vid 02.12.2010 r. № 2755-VI, iz zminamy ta dopovnenniamy / Verkhovna rada Ukrainy. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17
12. Konstytutsiia Ukrainy vid 28.06.1996 r. №254k/96-VR / Verkhovna Rada Ukrainy. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80